

După tranziție

„Pentru că schimbarea a fost abordată în semnificațiile relației învingători-învinși, transformarea ca proces real nu a fost reformare propriu-zisă, ci dislocare a mecanismelor interne pentru relocarea celor externe.”

Marea transformare pentru țările Europei Centrale și de Est (ECE) rămâne, nu doar economic, o problemă cu soluții indecise. La aproape două decenii și jumătate traiectoria urmată fără ezitare se dovedește a avea o finalizare greoaie. Astfel, optimismul ieșirii la liman s-a corectat violent, în termeni europeni puterea de tracțiune a sistemului dovedindu-se profund asimetrică.

Acoperirea argumentelor în poziționare vine în măsură tot mai mică din bun-simț, zgomotul de fond al confruntării ideologice fiind cel care reîncepe să acopere nuanțele în configurarea opiniei publice. După cum evoluează lucrurile este greu de spus care ar fi rezultatul, invocarea libertății devenind mult prea abstractă pe fondul amânării sine die a recuperării decalajelor de dezvoltare.

Falia dintre frenezia libertății și deficitul de dezvoltare nu poate fi acoperită mult timp de entuziasmul stimulat prin promisiuni. Simpla judecare a mijloacelor cu care s-a operat și se operează nefiind, paradoxal pentru libertate, o preocupare la vedere, se acutizează riscul limitării bazinului de aderenți ai modelului de schimbare practicat.

S-ar putea ca modelul să nu fi fost întru-totul adecvat. Unele cazuri de schimbare mai puțin ortodoxe, dar generatoare de creștere economică întăresc sentimentul eșecului. În ECE, conformarea la sistemul de piață a fost una mecanică în primă fază, similară cu schimbarea în viraj a roților unui autoturism de formula unu, aceasta fiind urmată în faza a doua de o acoperire, pe principiul vaselor comunicante, a fluxurilor de piață.

Cumva neașteptat, dar inevitabil în condițiile abordării schimbării în semnificațiile relației învingători-învinși, transformarea ca proces real nu a fost reformare propriu-zisă, ci dislocare a structurilor interne pentru relocarea celor externe. În loc să apară piața ca mecanism reglator al economiei restructurate, s-a extins piața făcută de actorii globali. Agenții economici și factorii sociali generatori de efecte de bunăstare prin funcționalizarea potențialului indigen producător de avuție au devenit cel mult subalterni. Consecința expresă s-a arătat a fi schimbarea sensului dependențelor, iar nu eradicarea lor.

La început eroismul schimbării a funcționat cu adevărat, rezultatul în planul realității fiind însă o ieșire de pe pista de rulare a dezvoltării. Străpungerea spre

faza de maturizare a modernității, care părea să fie promisiunea tranziției, s-a diminuat prin parcurgerea unei noi bucle cu valoare de experiment în tranșarea drepturilor de proprietate, în care s-au multiplicat fatal costurile schimbării. Reparația trecutului a ajuns să fie o zădărnire a viitorului sub o insistență motivație etică. Economiiile postcomuniste au devenit, în fapt, prin decapitalizarea indusă politic, noua frontieră a piețelor consolidate. Firme cu strategii speciale de expansiune, multe dintre ele aparținând unor proiecte geostrategice nu prea limpezi, au făcut regula jocului.

Cert este că pentru locuitorul ECE rezultatul la scara unu pe unu al tranziției postcomuniste este prea diferit față de așteptări și prea nesemnificativ pentru a reaprindi motivația. Pentru o masă critică, a cărei funcție se acutizează, stop-cadrul a devenit metoda lucidă a evaluării reușitelor și eșecurilor. Și nu sunt semne că se întâmplă acest lucru exclusiv pentru a redeschide orizontul care să rezoneze cu un adevărat proiect de reinsertie pe calea câștigătoare a modernității. Credința că are loc un nou abandon într-o zonă gri a speranțelor locuitorilor din ECE de către cei către care se îndrepta inițial elanul schimbării este greu de spulberat.

Sentimentul ratării marii transformări vine din ceva imposibil de înțeles în Occident: memoria experimentului. Țările din ECE au o dependență proprie de cale, emoția schimbării violente se trezește instantaneu, blochează sau moderează indistinct inițiative insuficient explicate pentru a fi înțelese. Suspiciunea de altceva aruncă în aer dezbateră rațională. Comunicarea este prinsă între excesul de emoție și neîncrederea în declarații, fie ele și de bune intenții.

Dacă este să se remarce lucrul cel mai folositor din traversarea unei lumi a îndoielii în tot ceea ce te înconjoară, ridicată la rang de politică statală, specifică buclei comuniste în care a fost împinsă populația ECE în a doua parte a secolului trecut, acesta este obișnuința cu respingerea idealului. Moralitatea nu are în ECE decât forma cuvântului frumos rostogolit peste instinctul de conservare. Dublul limbaj se suprapune peste dorințe și nevoi, primele din categoria trăirii stărilor ideale, reprimare după ce s-au dovedit înșelătoare, celelalte fiind ingredientul vieții care trebuie trăite în orice condiții, cu orice preț, după modelul supraviețuirii ca specie.

Memoria recentă a experimentului social modelează atitudini, comportamente și mentalități care presupun asimilarea crizei. Reziliența la șocuri a devenit atât de mare încât totul s-a structurat pe muchie de cuțit: înaintarea sau retragerea din proiect, schimbarea sensului de mers având probabilitatea egală de a însemna învins sau învingător. Ieșirea din această remiză a istoriei este posibilă doar prin sincronizarea perspectivelor. Vestul și Restul au fost alternative construite în logica adversității! Dar de ce și după tranziție?